

بخشوده درس:

روش تحقیق

کرد آورنده:

جناب آقای فرساد دارایی

موسسه آموزش عالی فروردین قائم شهر

انسان موجودی جستجوگر و طالب رسیدن به حقیقت است. از این روست که پژوهش و پژوهشگری در طول تاریخ بشر استمرار یافته است. انسانها بدون آن که از پژوهش خود سودی حاصل کنند آن را محقق می‌ساختند. وقتی آدمی در برابر سوالی قرار می‌گیرد که حتی دانستن آن به لحاظ مادی با ندانستن آن مساوی است، چنین جوابی می‌تواند او را آرام کند که انسان همواره جویای شنیدن و یافتن است، و تنها با یافتن آرامش می‌یابد. پژوهش در این معنا، به هیچ وجه حیطه خاصی را نمی‌شناسد، بلکه تمام سؤالات بشر را شامل می‌شود. از این روست که آدمیان در هر حادثه‌ای پژوهش را سرلوحه کار خود قرار داده‌اند. هدف کلی درس روش تحقیق، افزایش مهارت دانشجوی رشته حقوق در روش پژوهش (نظری و کاربردی) و نحوه تکمیل پروپوزال پایان نامه ارشد و دکتری است. بر این اساس، سرفصل‌های درس روش تحقیق و سمینار عبارتند از: فصل اول، مفهوم علم و چگونگی دستیابی به موضوع تحقیق؛ فصل دوم، انواع روش تحقیق و نحوه تکمیل پروپوزال؛ فصل سوم، چگونگی جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آن، فصل چهارم، تدوین و نگارش گزارش تحقیق؛ فصل پنجم، نحوه دفاع از پایان نامه (ارائه تحقیق با پاورپوینت در درس سمینار). (منابع درسی 1. مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی؛ دکتر محمدرضا حافظ نیا (اصلی) 2. (روش تحقیق و نحوه نگارش پایان نامه؛ دکتر حیاتی 3. درآمدی بر روش تحقیق در حقوق؛ نورمحمد صبری فصول زیر از کتاب مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی؛ دکتر محمدرضا حافظ نیا، مطالعه شود. فصل اول: کلیات فصل دوم: انواع تحقیقات علمی فصل سوم: انتخاب، تعریف و بیان مسأله تحقیق فصل چهارم: تدوین فرضیه فصل دهم: تنظیم و تدوین

گزارش تحقیق فصل یازدهم: تهیه و تنظیم طرح تحقیق فصل دوازدهم: تهیه و تنظیم مقاله علمی فصل

اول (مفهوم علم و چگونگی دستیابی به موضوع تحقیق 1. ماهیت علم : تعریف علم : علم در لغت به معنای

یقین، معرفت و دانش است. واژه علم در مفهوم کلی خود بر هر نوع آگاهی نسبت به اشیاء، پدیده ها، روابط و ...

اطلاق می شود. به علم در مفهوم کلی و عام آن knowledge اطلاق می شود. ولی واژه علم در مفهوم خاص

خود science است، که مقصود آن بخشی از دانستنی ها و آگاهی های نوع بشر است که به روشهای تجربی

قابل اثبات و تأیید باشد؛ این نوع علم بیشتر مترادف با علوم تجربی و طبیعی به کار گرفته شده است. انیشتین

در تعریف علم می گوید: « علم کوششی است برای تطبیق تجربه حسی نامنظم و متنوع به یک سیستم فکری

که منطقاً متحدالشکل باشد. در این سیستم تجربیات واحد با جنبه تئوریک یا نظری باید طوری همبسته باشند

که هماهنگی آنها متمایز و متقاعد کننده باشد 2. تحقیق علمی اصطلاح «تحقیق علمی» اطلاق خاص دارد

و می توان آن را برای نوع خاصی از فعالیت های تحقیقاتی به کار برد. این تحقیقات مشخصات کلی مخصوص به

خود دارد که عبارتند از - برخوردار بودن از آداب و تشریفات خاص؛ - توسعه قلمرو معرفت؛ یعنی دایره

معلومات بشری را توسعه دهد - شناخت حاصل از تحقیق در بیرون ذهن، واقعیت و ما به ازای خارجی

داشته باشد. تعریف تحقیق علمی: تحقیق علمی عبارت است از تلاش کاوشگرانه که با آداب خاصی به طور

نظام یافته با هدف کشف مجهولی به منظور گسترش قلمرو معرفتی نوع بشر انجام شده و شناخت حاصل از آن

مصادیق و ما به ازای خارجی داشته باشد 3. چگونگی دستیابی به موضوع تحقیق تحقیق علمی یعنی راه

رفتن در مرز دایره معلومات و مجهولات بشر. در این مرز است که سؤال در ذهن محقق نقش می بندد، به

عبارتی دیگر پژوهشگر در فرایند علم آموزی خود به مرحله ای می رسد که مرز بین معلومات و مجهولات بشری است و در این مرحله برای دستیابی به پرسش های ایجاد شده، دست به پژوهش می زند. بنابراین انتخاب موضوع یک فرایند کاملاً شخصی بوده و از مهمترین مراحل یک پژوهش علمی و از دشوارترین آن به شمار می رود. در انتخاب موضوع پژوهش پاسخ به این پرسش ها ضروری است - آیا موضوع مورد نظر ارزش تحقیق دارد؟ به عبارت دیگر آیا مشکلی از مشکلات فکری و معرفتی پژوهشگر و جامعه را حل می کند؟ - آیا موضوع مورد نظر در سطح رساله دانشگاهی قرار دارد؟ برخی از موضوعات بیشتر مناسب قالب های یک مقاله است و نه یک پژوهش دانشگاهی - آیا توانایی انجام این پژوهش را دارید؟ موقعیت خود را از نظر اموری چون دانستن زبان، زمان کافی، امکانات مادی مورد نیاز پژوهش بسنجید - آیا نسبت به موضوع مورد نظر، علاقمند می باشید؟ موضوعی را انتخاب نکنید که با روحیه، ذوق و علاقه درونی تان ناسازگار باشد - آیا بر منابع اصلی پژوهش خود دسترسی دارید؟ و یا به افراد مطلع در آن زمینه دسترسی دارید؟ علاوه بر موارد فوق، موضوع انتخاب شده، در عنوان و محتوای خود باید جدید باشد. یعنی حرف جدیدی برای گفتن داشته باشد که در قالب نقد پژوهش قبلی، یا ارائه روشی جدید، بیان می گردد. 4. لوازم روانی پژوهشگری علم آموزی و پژوهشگری از کارهای متعالی انسان است و برای آن نمی توان معادل مادی در نظر گرفت همانند هنر. یعنی نمی شود به پژوهش به شکل کاسبی و درآمدزایی نگریست بنابراین پژوهش نیاز به علاقه شدید دارد و در آن محاسبه گری مالی اشتباه است. بر این اساس پژوهشگر باید از نظر روانی موارد ذیل را مدنظر نداشته باشد. - تحقیق یک کار ارزشی است - پژوهشگر باید در کار خود تمرکز داشته باشد - پژوهشگر باید

دارای صبر و حوصله بسیار داشته باشد - پژوهشگر باید برخی مهارتها را در خود بالا ببرد. مثل مهارت

شنیدن، دائم در حال افزایش اطلاعات خود باشد - محقق باید در برابر علم و اساتید خضوع داشته باشد - .

محقق باید دارای نظم بوده و مدیریت زمان داشته باشد . فصل دوم (انواع روش تحقیق و نحوه تکمیل

پروپوزال 1.فایده و دلایل ارائه طرح تحقیق :از آنجا که در زمان حاضر اکثر تحقیق ها سازمانی است (یعنی

در دانشگاه ها و یا با پشتیبانی یک سازمان صورت می گیرد) باید تحقیق به تصویب سازمان برسد. به این دلیل

پیشنهاد یک تحقیق در قالب یک فرم و با رعایت تشریفات ارائه می گردد که به آن طرح تحقیق یا

"proposal"می گویند 2. فرم طرح تحقیق :معمولاً دانشگاه ها و سازمان ها فرم طرح تحقیق ویژه خود

را دارند و رعایت آن فرم اجباری است. برای مشاهده فرم طرح تحقیق دانشگاه آزاد شیراز به آدرس

<http://reserch.iaushiraz.ac.ir/fa/form>مراجعه شود 3. عنوان تحقیق :اولین موضوعی که در

طرح تحقیق مشخص می شود عنوان تحقیق است - :عنوان تحقیق باید به فارسی و لاتین نوشته شود - .

عنوان تحقیق باید رسا و فاقد واژه ها و عناصری باشد که قلمرو تحقیق را مبهم می کند .مثلاً فردی که

می خواهد تأثیر جهانی شدن را بر تعارض قوانین بررسی کند نباید عنوان خود را «جهانی شدن و تعارض

قوانین» قرار دهد، زیرا این ترکیب نشان نمی دهد که منظور تأثیر جهانی شدن بر تعارض قوانین است و ممکن

است این انتظار را به وجود آورد که پدیده جهانی شدن به طور مستقل و کامل مورد بررسی قرار گیرد - .

عنوان تحقیق باید زیبا باشد. بلند بودن بیش از حد عنوان از زیبایی آن می کاهد - .عنوان تحقیق

باید به اندازه کافی قلمرو تحقیق را مشخص کند. برای مثال در عنوان «مطالعه تطبیقی آزادی قرارداد در حقوق

ایران و فرانسه». واژه در حقوق ایران و فرانسه قلمرو تحقیق را مشخص می کند - .عنوان تحقیق بهتر

است که روش تحقیق را هم تا اندازه ای تعیین کند . در مثال بند قبل معلوم است که روش تحقیق تطبیقی

است و در عنوان « دلایل فسخ قرارداد در شیراز در سال ۱۳۹۰ » معلوم است که تحقیق علی و میدانی است .

4. استاد راهنما و مشاور :همراه اصلی دانشجو در انجام تحقیق استاد راهنما است و پس از آن استاد مشاور،

ارائه مشورت به دانشجو را به عهده می گیرد - .استاد راهنما با پیشنهاد دانشجو، قبول استاد پیشنهاد شده

و موافقت کمیته تحصیلات تکمیلی گروه تعیین می گردد(م ۱۶ آیین نامه ک ارشد - (استاد مشاور با

پیشنهاد استاد راهنما و موافقت کمیته تحصیلات تکمیلی گروه تعیین می گردد(م ۱۸ آیین نامه - (با

وجود ارتباط نزدیک دانشجو با اساتید راهنما و مشاور دانشجو باید چارچوب روابط استادی و دانشجویی را با آنها

رعایت کند - .طرح تحقیق با همراهی استاد راهنما تهیه می شود . 5. انواع تحقیق :تحقیق ها از

دیدگاه های مختلفی تقسیم می گردند (1) از دیدگاه هدف و عمق تحقیق؛ (2)از دیدگاه ماهیت و روش

تحقیق؛ (3)از دیدگاه چگونگی جمع آوری اطلاعات .در طرح تحقیق نوع تحقیق از هر یک از این دیدگاه ها

باید روشن گردد (1) .نوع تحقیق از دیدگاه هدف و عمق تحقیق a. :تحقیق بنیادی)

مبنایی یا پایه ای - : (تعریف: تحقیقی است که در جستجوی ماهیت اشیاء ، پدیده ها، اصول و قوانین است

به دنبال ارائه نظریه های جدید یا آزمایش نظریه های موجود است. به طور خلاصه تحقیق بنیادی به گسترش

مرزهای دانش بشر می پردازد - .خصوصیات آن: وقتگیر- هزینه بر- توسط مراکز علمی صورت می گیرد. -

انواع تحقیق بنیادی بر اساس موضوع و روش a. :بنیادی تجربی: که در علوم تجربی است و و

گردآوری داده‌ها و اطلاعات با استفاده از آزمایش، مشاهده و دیگر روش‌های تجربی صورت می‌گیرد .

b. بنیادی نظری: در علوم انسانی است و روش‌های آن تجربی نیست و روش گردآوری اطلاعات در آن

معمولاً کتابخانه‌ای است ii. تحقیق کاربردی - تعریف: این پژوهش با استفاده از

نتایج پژوهش‌های بنیادی صورت می‌گیرد و در پی بهبود وسایل، روش‌ها و ابزارهای بشری است که در جهت

توسعه رفاه و آسایش و ارتقای سطح زندگی انسان مورد استفاده قرار می‌گیرند - خصوصیات: کمتر از

پژوهش‌های بنیادی وقت و هزینه می‌برد. تولید ثروت در آن محسوس‌تر است به همین دلیل مورد استفاده

کارخانه‌ها و شرکت‌ها و سازمان‌های اجرایی است iii. تحقیق عملی (حل مسأله- حل

مشکل - تعریف: پژوهشی است که با هدف رفع مسائل و مشکلات جامعه‌ای خاص صورت می‌گیرد.

روش گردآوری اطلاعات در تحقیقات عملی معمولاً میدانی است - خصوصیات: محلی است و خصیصه

تعمیم‌پذیری آن اندک است (2) نوع تحقیق از دیدگاه ماهیت و روش تحقیق: تقسیم‌بندی

عمومی i. تحقیق تاریخی: پژوهشی است در خصوص حادثه و پدیده‌ای در گذشته و

معمولاً در خصوص جوامع بشری. مشکل این پژوهش دشواری آزمایش نظریه‌ها، گاه کمبود منابع اطلاعات، غیر

مطمئن بودن منابع آن است. تحقیقات تاریخی عمدتاً تحقیقاتی نظری هستند ii. تحقیق

توصیفی - تعریف: در این تحقیق پژوهشگر در پی توصیف منظم یک پدیده است که در زمان رخداد آن

حضور داشته است - این تحقیق گاه جنبه عملی دارد مثل توصیف یک انقلاب و گاه جنبه بنیادی دارد

مثل تحقیق‌های توصیف در خصوص محیط زیست و حیوان‌ها - انواع: توصیفی محض؛ توصیفی -

تحلیلی a. توصیفی محض: محقق صرفاً به کشف و تصویر سازی ماهیت و وضعیت موجود مساله می پردازد .

b. توصیفی - تحلیلی: محقق علاوه بر تصویر سازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و

چرایی وضعیت مساله می پردازد .انواع تحقیق توصیفی- تحلیلی 1. :توصیفی زمینه یاب یا پهنانگر(تحقیق

پیمایشی): در این تحقیق متغیرهایی در یک جامعه آماری به طور کامل بررسی می شود معمولاً نتایج این

تحقیق بر اساس درصد بیان می شود مثل اینکه %x از جامعه ایران باسوادند و... . این تحقیق ممکن است به

شکل توصیفی ساده صورت گیرد یا توصیفی تحلیلی باشد 2. :توصیفی موردی یا ژرفانگر: در این تحقیق یک

حادثه خاص یا یک جامعه خاص مورد مطالعه و توصیف عمیق و همه جانبه قرار می گیرد. مثل توصیف یک

انقلاب، توصیف شخصیت و زندگی یک شخص یا توصیف یک قوم(قوم نگاری 3. :توصیفی تحلیل محتوا: در

این تحقیق محتویات یک کتاب، سخنرانی، یک فیلم و... مورد مطالعه دقیق و موشکافانه قرار می گیرد. در

حقوق به این تحقیق تفسیری گفته می شود iii. . تحقیق همبستگی یا همخوانی - :

تعریف :این تحقیق به دنبال کشف رابطه بین دو دسته از اطلاعات است - انواع :همبستگی مثبت

(بین دو متغیر همسوئی وجود دارد)- همبستگی منفی (بین دو متغیر رابطه عکس وجود دارد -) .(این

تحقیق ها می تواند مقدمه تحقیق های بنیادی یا کاربردی قرار گیرد iv. .تحقیق علی(پس

رویدادی): در این تحقیق تلاش می شود علت یا علل رخداد یا وضعیتی کشف شود. مثل جستن علت فقر در

یک جامعه مشخص. یا ترک تحصیل در یک مقطع خاص .تحقیقات علی از نوع عملی است. تحقیقات جنایی را

می توان در این دسته جا داد v. .تحقیقات تجربی: این تحقیقات مبتنی بر آزمایش و

مشاهده است - بسیاری معتقدند که در حوزه علوم انسانی این تحقیقات مطرح نیست. برخی مثال

نقض می زنند و می گویند علمی مثل روانشناسی، از علوم انسانی است ولی امکان پژوهش تجربی در

آن موجود است. واقعیت این است حوزه هایی که امکان آزمایش در آن به شکل مستمر و منظم در آن به وجود

می آید از محدوده علوم انسانی جدا شده و به علوم تجربی می پیوندند - . تحقیقات تجربی ممکن است

بنیادی یا کاربردی باشد و معمولاً عمق بیشتری از تحقیقات همبستگی دارد - . ویژگی های یک آزمایش

خوب § کنترل شرایط آزمایش مثل دما، ارتفاع... (اعتبار درونی §) (انتخاب تصادفی به جای انتخاب

مصنوعی § تکرار آزمایش § قابلیت تعمیم (اعتبار بیرونی) (باید پذیرفت که مرز بین این تحقیق ها

بسیار ظریف است یک تحقیق علی با اندکی تفاوت می تواند یک تحقیق توصیفی موردی جلوه کند و

یک تحقیق همبستگی می تواند یک تحقیق تجربی باشد . vi. پژوهش های حقوقی تحقیق

های حقوقی نیز بر اساس ماهیت و روش تقسیم بندی هایی دارد که ممکن است با تقسیم بندی عمومی تحقیق

ها یکی نباشد. این تقسیم بندی های متفاوت ناشی از روش تحقیق ویژه حقوق است. ویژگیهای روش حقوق - :

حقوق تحت تأثیر مفهوم درونی عدالت است. روش حقوق برای کشف این مفاهیم درون نگر و فلسفی است .

- روش حقوق مبتنی بر جدل و دیالکتیک (dialectic) است - . حقوق مبتنی بر بررسی منابع آن

است. از این جهت ممکن است روش حقوق توصیفی تحلیل محتوا یا همان تفسیری باشد - . مطالعات

حقوقی گاه تاریخی است. در این بین از علم زبان شناسی نیز بهره می گیرد. روش های تحقیق در حقوق :

1. روش تفسیری: در این روش پژوهشگر از طریق تفسیر متون حقوقی به پژوهش می پردازد 2. روش

تحلیلی و انتقادی: این روش صرفاً در حقوق است. در این روش، محقق متون حقوقی را از دیدگاه عقل و عدالت

مورد تحلیل و نقد قرار می دهد. 3. روش تطبیقی: در این روش دو نظام حقوقی با هم مقایسه می شوند. و

یا دو مقطع مختلف از یک نظام حقوقی مورد بررسی و مقایسه قرار می گیرد. نکته: در هنگام نوشتن پروپوزال،

از روشهایی که بیشتر در حقوق کاربرد دارد، می توانیم نام ببریم. برای مثال روش کار تطبیقی می نویسیم و

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات را همان روش تطبیقی را توضیح می دهیم (3). از دیدگاه چگونگی جمع آوری

اطلاعات i. تحقیق کتابخانه ای ii. تحقیق میدانی 6. بیان مسأله و

پرسش های تحقیق: هدف از بیان مسأله تشریح و روشن کردن جنبه های مختلف تحقیقی است که می خواهد

انجام شود. به همین دلیل بیان مسأله معمولاً مفصل است. بیان مسأله از سه قسمت اصلی تشکیل می گردد:

(1) مقدمه؛ که در آن ابعاد موضوع تحقیق شرح داده می شود. جنبه های روشن و مبهم تحقیق بیان می

شود و قلمرو تحقیق در آن تعیین می گردد (2). پرسش های تحقیق؛ هدف اصلی از نگارش بیان مسأله

رسیدن به یک سری پرسش است که تحقیق به دنبال پاسخگویی به آن ها است. این پرسش ها به دو دسته

پرسش اصلی و فرعی تقسیم می گردند. اگر پرسش ها خوب تنظیم شوند با پاسخ دادن به پرسش ها تحقیق

صورت گرفته است. به عبارت دیگر پرسش های تحقیق باید کل تحقیق را پوشش دهند، مفهومی روشن داشته

باشند و به تحقیق جهت دهند (3). بیان متغیرها؛ سومین قسمت از بیان مسأله، بیان متغیرهایی است که

تحقیق به آن مربوط است. متغیر به ویژگی یا صفت یا عاملی اطلاق می شود که بین افراد جامعه مشترک بوده،

می تواند مقادیر کمی و ارزش های متفاوتی داشته باشد (مانند وزن، رنگ و ... تحصیلات، طبقه اجتماعی،

گرایش سیاسی و (...برای مثال، در تحقیق ارتباط مصرف سیگار و سگته قلبی، متغیرهای اصلی عبارتند از:

میزان مصرف سیگار و تعداد موارد سگته، متغیرهای فرعی سن و جنسیت می باشند. شاید در تحقیق های

حقوقی واژه متغیر به آن اندازه مشخص نباشد ولی می توانیم شبیه سازی کنیم. مثلاً در تحقیق مسئولیت مدنی

دولت، متغیرهای اصلی می شود مسئولیت مدنی و دولت، متغیر فرعی نیز کارکنان دولت (اینکه چه کسانی

کارکنان دولت محسوب می شوند. 7. (فرضیه ها - :تعریف :فرضیه پاسخ مقدماتی است که محقق

برای پرسش های تحقیق در نظر دارد - .وجود فرضیه به این منظور است که محقق پیش فکریایی برای

ورود به تحقیق داشته باشد. به عبارت دیگر فرضیه ها به تحقیق جهت می دهند - .شکل فرضیه متناسب

با نوع تحقیق است برای مثال در تحقیق توصیفی، فرضیه هم جنبه توصیفی دارد و در تحقیق همبستگی وجود

رابطه بین دو متغیر را بیان می کند و در تحقیق علی علت رخدادها را بیان می کند. انواع فرضیه ها در تحقیق

های همبستگی و تجربی i. :فرضیه تحقیق (research hypothesis) این فرضیه از وجود

رابطه بین متغیرها خبر می دهد که خود دو نوع است (1 :جهت دار ؛ مثال: افزایش مصرف سیگار سبب

افزایش سرطان می شود (2 بدون جهت ؛ مثال: مصرف سیگار سبب سرطان می

شود ii. فرضیه صفر (null or statistical hypothesis): در این فرضیه وجود رابطه، اثر یا

تفاوت بین متغیرها رد می شود. فرضیه صفر به فرضیه آماری یا پوچ نیز موسوم است. مثال: به نظر می رسد

تفاوتی بین کارایی معلمان آموزش دیده و آموزش ندیده نیست. ویژگی های یک فرضیه سالم § :فرضیه یک

جمله خبری است و باید قابل آزمودن باشد و نباید به شکل ارزشی باشد §. فرضیه باید شفاف بوده و قدرت

تبیین حقایق و پاسخگویی به سؤال های تحقیق را داشته باشد §. فرضیه نباید به شکل واضحی غلط باشد (

یعنی نباید با حقایق و قوانین مسلم در تضاد باشد §. (فرضیه ها باید کل تحقیق را پوشش دهند و بین

فرضیه ها و پرسش های تحقیق تناظر شکلی و محتوایی باشد 8. اهداف تحقیق :لزوم تعیین اهداف تحقیق

یکی دیگر از ابزارهایی است که به تحقیق جهت می دهد. اهداف تحقیق جزئی بی ارتباط با پرسش های تحقیق

و فرضیه ها نیست. اهداف تحقیق متناسب با نوع تحقیق تعیین می گردد، یعنی اگر تحقیق نظری است

اهداف نیز نظری خواهد بود و اگر عملی است اهداف نیز عملی خواهد بود 9. سوابق تحقیق :محقق باید به

تحقیقاتی که قبل از او در ارتباط با موضوع صورت گرفته نیز توجه کند - در سوابق تحقیق های مرتبط هم

باید ذکر شود و نباید فقط به تحقیق هایی با موضوع یکسان با تحقیق کنونی بسنده کرد - در سوابق

تحقیق ارجاع ها باید دقیق بوده و با استانداردهای پاورقی نویسی باشد - در سوابق تحقیق، تحقیق های

سابق دسته بندی شده و در کل باید نشان دهد که انجام تحقیق کنونی ضرورت دارد. به عبارت دیگر سوابق

تحقیق نوآوری و جدید بودن تحقیق را نیز به اثبات می رساند - منابع ذکر شده در سوابق تحقیق جزء

منابع تحقیق است اما منابع تحقیق محدود به این سوابق نیست 10. هزینه های تحقیق و جدول زمان بندی :

علاوه بر موارد فوق در طرح تحقیق باید هزینه های تحقیق پیش بینی شده و جدول زمان بندی برای تحقیق

ارائه گردد .فصل سوم (چگونگی جمع آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آن برای جمع آوری اطلاعات دو روش

وجود دارد؛ روش کتابخانه ای و روش میدانی 1. روش کتابخانه ای جمع آوری اطلاعات - :تعریف:

استفاده از منابع مکتوب و ضبط شده برای جمع آوری اطلاعات - منابع : کتاب (چاپی، الکترونیکی)؛

مقالات؛ آمارها؛ عکس ها؛ فیلم ها؛ جداول؛ اسناد و محتویات موجود در موز ها - ... مخازنی که این منابع

در بر دارند: کتابخانه ها؛ کتابفروشی ها؛ اینترنت؛ نرم افزارهای کامپیوتری؛ بایگانی ها؛ موزه ها - ... ابزار

جمع آوری اطلاعات: مهمترین ابزار جمع آوری اطلاعات در روش کتابخانه ای « فیش » است (1). فیش دارای

دو قسمت اصلی است: قسمت اول مشخصات منبع و قسمت دوم اطلاعات استخراج شده از منبع. یک فیش باید

حاوی تمام اطلاعات لازم برای ارجاع دهی باشد (2). علاوه بر دو قسمت فوق در فیش اطلاعاتی در مورد

تحقیق و خود فیش نیز درج می شود. مثل شماره فیش و تاریخ فیش (3). فیش برداری حول محور فرضیه

های اصلی و فرعی صورت می گیرد (4). از آنجا که تحقیق بر پایه فیش ها بنا می شود در فیش برداری باید

دقت و صداقت رعایت شود (5). مدیریت فیش: فیش ها به دلیل زیاد بودن نیاز به مدیریت خلاقانه دارد. .

مطالعه: منظور بررسی منابع مکتوب است. مطالعه در تحقیق هدف دار است و به منظور رد و تأیید فرضیه

ها صورت می گیرد. مطالعه در چندین مرحله صورت می گیرد که هر مرحله از مرحله قبل متمرکز تر است :

(1) مطالعه قبل از انتخاب موضوع (2). مطالعه بعد از انتخاب موضوع به منظور رسیدن به فرضیه و پرسش

تحقیق و آشنایی با پیشینه تحقیق (3). مطالعه بعد از تصویب طرح تحقیق به منظور دست یابی به نظریه ها

و کامل کردن اطلاعات. این مرحله از مطالعه از دیگر مراحل عمیق تر بوده و در این مرحله بیشتر از فیش

استفاده می شود (4). مطالعه طی نگارش به منظور مستند کردن نظریه ها و دقیق کردن اظهار نظر ها و

هرچه بهینه کردن کار (5). مطالعه بعد از نگارش به منظور به روز کردن کار (2). روش میدانی جمع

آوری اطلاعات - تعریف: در این روش محقق بطور مستقیم و از جامعه و محیط غیر مکتوب به جمع آوری

اطلاعات می پردازد - روش های مختلف جمع آوری اطلاعات در روش میدانی (1): پرسشنامه: پرسش

نامه ممکن است حاوی پرسش های باز یا بسته باشد و محقق مستقیم نسبت به توزیع و جمع آوری آن اقدام

کند یا با واسطه دیگران این کار را انجام دهد به هر حال طرح پرسش نامه و جمع آوری اطلاعات از این طریق

نیاز به مدیریتی دقیق و هوشمندانه دارد. پرسشنامه در روش های پنهانگر (پیمایشی) کاربرد دارد. پرسشنامه

های باز بصورت تستی و محدود می باشد. در پرسشنامه های باز مخاطب می تواند مفصل و کتبی نظرش را

بدهد (2). مصاحبه: داده ها از طریق ارتباط مستقیم محقق با اشخاص و پرسش از آن ها جمع آوری می شود.

مصاحبه در تحقیق های موردی و ژرفانگر کاربرد دارد. مصاحبه ممکن است منظم بوده و از همه پرسش هایی

یکسان صورت گیرد یا نامنظم بوده و مصاحبه گر در هر مورد به انتخاب پرسش مناسب بپردازد (3). مشاهده:

در این روش با ثبت وضبط مشاهدات محقق داده جمع آوری می شود. این روش در تحقیق های توصیفی محض

یا قوم نگاری کاربرد دارد. مشاهده ممکن است علنی یا غیر علنی - کنترل شده یا کنترل نشده - مشارکتی یا

غیر مشارکتی - فردی یا گروهی باشد. آزمایش نیز یک نوع مشاهده کنترل شده است (4). روش های صوتی و

تصویری - روایی و پایایی اطلاعات : در جمع آوری اطلاعات همیشه باید به اعتبار و قابلیت استناد

اطلاعات جمع آوری شده توجه داشت (روایی و پایایی 3. validity & reliability - نمونه گیری :به

جز تحقیق پنهانگر که تلاش می شود همه مصادیق مورد مطالعه قرار گیرد در تحقیق های دیگر از طریق نمونه

گیری جمع آوری اطلاعات صورت می گیرد. نمونه گیری ممکن است به شکل تصادفی (احتمالی) بوده یا به

شکل مصنوعی (وضعی - غیر احتمالی) صورت گیرد. برای آنکه نتایج تحقیق قابل تعمیم باشد باید نمونه گیری

تصادفی باشد - نمونه گیری تصادفی ساده: از طریق قرعه، استفاده از اعداد تصادفی، روش منظم - .

تصادفی طبقه بندی شده : جامعه آماری طبقه بندی شده (مثلاً نظامیها، اساتید، حوزوی ها، کسبه و...) و

سپس از این طبقه های مختلف نمونه گیری می کنیم - . تصادفی گروهی یا خوشه ای: جامعه آماری را

خوشه بندی می کنیم - . مکانی: ممکن است جامعه آماری را از لحاظ مکانی و جغرافیایی خوشه بندی

کنیم 4. تجزیه و تحلیل داده ها : به طور کلی تجزیه و تحلیل داده ها به دو روش کیفی و کمی صورت می

گیرد (1) (Qualitative) - Quantitative . روش تجزیه و تحلیل کمی: این شیوه که به روش تجزیه و

تحلیل آماری نیز شهرت دارد. در مورد اطلاعات و داده های کمی به کار می رود (2) . روش تجزیه و تحلیل

کیفی: زمانی که تحقیقات علمی کیفی است و جنبه آماری ندارند، روش تجزیه و تحلیل های کیفی یعنی عقل ،

منطق، تفکر و استدلال بکار می رود . فصل چهارم (نگارش گزارش تحقیق 1. تعریف: منظور از نگارش پایان

نامه یا رساله ارائه منظم، روان، ادبی و هنرمندانه تحقیق و نتایج آن به شکل مکتوب است 2. اصولی که باید

در مقام نگارش رعایت شود a. اصل صداقت و امانت داری - : این اصل ایجاب می کند که هر زمان

که از نوشته ها و تحقیقات دیگران استفاده می شود، ارجاع داده شود؛ - در مقام ارجاع دادن باید دقت

شود که جعل مفهوم و عقیده صورت نگیرد b. رعایت حرمت مخاطب و خواننده. این اصل ایجاب می کند :

- مطالب با ساده ترین شکل ممکن و مستقیم ترین الفاظ و عبارات بیان شود و خواننده با الفاظ بازی داده

نشود - . کار ویرایش شده و خواننده با حجمی از ایرادات و اشکالات و نارسایی ها مواجه نشود . ویرایش هم

باید از جهت مفهومی باشد و هم از جهت ادبی - . جامع و مانع بودن نگارش: هیچ کس از خواندن حرفهای

نامربوط و پراکنده خوشحال نمی شود. در عین حال انتظارات خواننده از عنوان نوشته باید برآورده شود .

c. ادب و خضوع هم در مقابل دیگر علماء و هم در مقابل علم - :این اصل ایجاب می کند که اگر از

نویسنده و عالمی انتقاد می شود این انتقاد به نرم ترین زبان ممکن و با رعایت حداکثر ادب باشد و انتقاد متوجه

نظر و دیدگاه فرد باشد و نه خود آن نویسنده - .ادب و خضوع ایجاب می کند که کمتر از واژه هایی مثل

گفتم، گفتیم و من استفاده شود - .این اصل ایجاب می کند که سؤال های جواب داده نشده و تردیدهای

موجود هم با صداقت بیان شود و کاستی های کار مورد انکار قرار نگیرد 3. تهیه پلان a. :تعریف: پلان

طراحی و تقسیم بندی علمی است که برای ارائه و نگارش منطقی و منظم یک نظریه تنظیم می شود به عبارت

دیگر پلان نقشه از پیش تنظیم شده کار خواهد بود - .پلان نتیجه ۳ مرحله مطالعه از مجموعه ۵ مرحله

مطالعه و تجزیه و تحلیل داده ها است. با نوشتن پلان ۷۰٪ کار انجام شده است - .نوشتن پلان وقت گیر و

حساس است. نوشتن بر اساس یک پلان ناقص اتلاف وقت و انرژی است - .پلان باید به تصویب اساتید مشاور

و راهنما برسد b. خصوصیات یک پلان خوب - :پلان باید روشن باشد یعنی معلوم باشد در هر قسمت

چه چیزی بیان می شود - .هر قسمت از پلان باید جزئی از موضوع باشد (1) :یک قسمت از پلان نباید

از جهت ظاهری و واقعی با کل موضوع یکسان باشد (2) .پلان نباید تجزیه غیر مرتبط موضوع باشد: مثل

اینکه موضوع "نقش نظام مهندسی در تأمین حقوق شهروندی" به دو فصل نظام مهندسی و حقوق شهروندی

تجزیه شود (3) .کلی گویی و مقدمه چینی نباید یک بخش اصلی از پلان را تشکیل دهد (فصل کلیات

ممنوع - .(پلان باید شاخه بندی های محدود و قابل فهم داشته باشد (1) :پلان از مقدمه شروع می

شود بعد فصول و در آخر نتیجه گیری است (2). ممکن است به شیوه های مختلفی پلان نویسی کرد مثل استفاده از شماره های ترتیبی یا شماره گذاری ۱-۱، ۱-۲ و ... پلان باید نظم منطقی و زیبایی مفهومی داشته باشد - از نظر حجم و شکل باید بین قسمت های مختلف پلان یک تناسب نسبی وجود داشته باشد - پلان ابتدایی باید تا حد امکان با جزئیات طراحی شود و در طول نگارش باید مورد بازبینی و نقد قرار گیرد 4. نحوه نگارش a. نگارش از فصول شروع می شود. مقدمه، نتیجه گیری و بقیه امور در آخر نگارش می شود b. در نوشتن فصول ضرورت ندارد از اولین مطلب فصل اول نوشته شود و ممکن است به تناسب آماده بودن مطلب قسمت های مختلف نوشته شود c. پاراگراف بندی - پاراگراف بندی ها باید نظم منطقی داشته باشد و ایده اصلی در پاراگراف اول گفته شود - محتویات یک پاراگراف باید انسجام داشته باشد - اندازه پاراگراف ها استاندارد خاصی ندارد و شکلی کار اقتضا می کند که یک حداقل و حداکثر رعایت شود - ایده اصلی در هر پاراگراف باید در خطوط اول آن بیان شود - از نظر شکلی باید پاراگراف ها از هم جدا شوند که این کار معمولاً با ایجاد یک فاصله یک سانتی در شروع هر پاراگراف و رفتن به خط بعد انجام می شود d. مقدمه: ورودی تحقیق است و اهداف زیر در آن تعقیب می گردد - بیان انگیزه محقق در تحقیق - تبیین موضوع و تشریح پرسش های تحقیق - بیان فرضیه ها - بیان روش تحقیق - توجیه پلان تحقیق - بعلاوه مقدمه اولین فرصت برای جلب علاقه مخاطب و ایجاد کشش در او است e. نتیجه گیری و جمع بندی: نتیجه گیری به منظور انعکاس نظریه های اثبات شده در تحقیق و نتایج حاصل شده به شکل منسجم و یکجا است. این نتایج باید در فصول پایگاه داشته باشد f. مطالب از

مقدمه شروع و به نتیجه گیری خاتمه می یابد، مطالب حاشیه ای مثل تقدیم کار، تشکر، پیش گفتار قبل از فهرست مطالب آورده می شود و با اعداد ترتیبی شماره صفحه نمی خورد. مقدمه از صفحه یک شروع می شود .

5. مستند سازی و مستدل سازی a. :مستدل سازی: توجیه و پیشبرد نظریه ها بر اساس استدلال سالم

مبتنی بر مقدمات مسلم و مفروضات به اثبات رسیده را مستدل سازی می گویند .شیوه های استدلال در حقوق

بی نهایت متنوع است - :استدلال با تکیه به منابع حقوق -استدلال با تفسیر منابع حقوق -

استدلال با بهره جستن از عقل انتزاعی -استدلال تطبیقی -استدلال با تکیه به جنبه های

عملی قضیه b. ...مستند سازی: منظور اقداماتی است که برای ایجاد وثوق خواننده نسبت به اطلاعات ارائه

شده، رعایت امانت داری و احترام به حقوق مؤلف صورت می گیرد - .شیوه های مختلف مستند سازی :

1) ذکر در متن 2) ذکر در پاورقی 3) ذکر در آخر کار -شیوه پاورقی نویسی 1) :کتاب: نام

خانوادگی ، نام ، نام کتاب، جلد، ناشر، محل نشر، سال نشر، صفحه 2) در صورت تکرار بلافاصله : همان،

صفحه 3) در صورت تکرار با فاصله: نام، نام خانوادگی، پیشین، صفحه 4) .بهرتر است ارجاع منابع لاتین

به لاتین باشد. در منابع لاتین نام خانوادگی مقدم نمی شود 5) در صورت تکرار بدون فاصله abid :و

صفحه و در تکرار با فاصله نام مؤلف، op.cit، صفحه 6) در نشریات: نام خانوادگی، نام، نام مقاله، نشریه،

شماره، سال، صفحه 7) در منابع اینترنتی: نام خانوادگی، نام، نام مقاله، آدرس صفحه اینترنتی، سال، در

صورت امکان صفحه یا شماره 8) در ترجمه، اسم مترجم بعد از نام کتاب می آید 9) .نام مقاله یا کتاب

باید آندرلاین یا ایتالیک شود - .فهرست منابع :فهرستی است از منابعی که در پاورقی ها به ان ارجاع داده

شده است (1). شکل نگارش منابع در فهرست منابع با همان سبک پاورقی است فقط صفحه در آن نوشته نمی شود (2). نشریه به عنوان منبع ذکر نمی شود و مقاله ای که از آن استفاده شده به عنوان منبع بیان می شود (3). قوانین داخلی در فهرست منابع به طور معمول ذکر نمی شود (4). فقط باید کتاب و منابعی ذکر شود که در پاورقی از آن ها استفاده شده است (5). هیچ نویسنده ای حق ندارد پاورقی های یک کتاب دیگر را به پاورقی خود منتقل کند (6). ویرایش: بهینه سازی و پاکسازی ادبی و محتوایی کار را ویرایش گویند. ویرایش در حقیقت نقادی خود نویسنده یا ویرایشگر از کار است. ویرایش ممکن است بارها و بارها تکرار شود. 7. استفاده از کامپیوتر در نگارش a. برنامه word برای نگارش طراحی شده است. استفاده از این برنامه سرعت نگارش را بالا می برد b. استفاده از کامپیوتر امکان ویرایش کار را به دفعات زیاد فراهم می کند.